

DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN İŞLETMELERİN REKABET GÜCÜ VE ÜRÜN İNOVASYONU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: AMPİRİK BİR ANALİZ*

Muhammed TURGUT²

Öz

Günümüz ticari faaliyetlerinde, işletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet edebilme yetenekleri, ekonomik büyüme ve sürdürülebilirlik açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle dış ticaret gerçekleştiren firmalar için rekabet avantajı sağlamak ve yenilikçi ürünler geliştirmek, başarılı olmanın temel gereklilikleri arasında yer almaktadır. Dahilde işleme rejimi, işletmelere ithal ettikleri girdileri işleyip tekrar ihraç etme imkânı tanırken, maliyet avantajı sağlayarak küresel pazarda rekabet edebilirliklerini artırmayı hedeflemektedir. Araştırmanın amacı, Dahilde İşleme Rejiminin Türkiye'deki işletmelerin küresel rekabet gücü ve ürün inovasyonu üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırmada Türkiye'deki 2023 yılında Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kullanan çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletme yöneticileri üzerinde anket yöntemiyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ve ürün inovasyonu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca rekabet gücü ile ürün inovasyonu arasındaki ilişkinin de pozitif olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dahilde İşleme Rejimi, Rekabet Gücü, Ürün İnovasyonu

JEL Kodları: F13, F14, L21

THE IMPACT OF THE INWARD PROCESSING REGIME ON FIRMS' COMPETITIVE ADVANTAGE AND PRODUCT INNOVATION: AN EMPIRICAL ANALYSIS

Abstract

The capacity of enterprises to compete in global marketplaces is crucial for economic growth and sustainability in contemporary commercial operations. Establishing a competitive edge and creating new goods are vital prerequisites for success, particularly for firms involved in international commerce. The inward processing regime enables enterprises to process imported materials and subsequently re-export them, with the objective of enhancing their competitiveness in the global market through cost efficiencies. The aim of the study is to examine the effects of the Inward Processing Regime on the global competitive advantage and product innovation of businesses in Turkey. The research employed a survey strategy targeting company managers across diverse industries in Turkey in 2023 that utilise the Inward Processing Permit (İİP). The research has shown a substantial correlation between the inward processing regime and both competitiveness and product innovation. Furthermore, the correlation between competitive strength and product innovation is positively affirmed.

Keywords: Inward Processing Regime, Competitiveness, Product Innovation

JEL Codes: F13, F14, L21

* Bu çalışma için Tarsus Üniversitesi Etik Kurulu'nun 26/09/2024 tarihli toplantısında 2024/106 nolu kararıyla etik kurul onayı alınmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, muhammedturgut@tarsus.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0868-7041>

GİRİŞ

Ülkeler ihracatı artırıcı ve teşvik edici birçok politika geliştirmektedirler. Bu politikaların başında teşvik, muafiyet vb. sistemler gelmektedir. Türkiye ise ihracatını geliştirmek ve ihracatçıyı desteklemek için ekonomik etkili gümrük rejimleri geliştirmiştir. Bu ekonomik etkili gümrük rejimleri; dahilde işleme rejimi, hariçte işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi, geçici ithalat rejimi ve gümrük antrepo rejimidir (Tekin, 2018, s. 557).

Ekonomik etkili gümrük rejimleri içerisinde en fazla kullanılan rejim ise Dahilde İşleme Rejimidir (DİR). Dahilde işleme rejimi uygulamasının Türkiye ihracatındaki oranı ise yaklaşık olarak %40 civarında gerçekleşmektedir (Çökerdenoğlu, 2023, s. 122). Bu oran dahilde işleme rejiminin Türkiye ihracatındaki yerini ve önemini net bir şekilde göstermektedir.

Dahilde işleme rejimi tanım olarak “*Serbest dolaşımda olmayan eşya, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergileri teminata bağlanmak suretiyle veya serbest dolaşımda bulunan eşyanın işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edilmesi halinde, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi esnasında tahsil edilmiş olan ithalat vergilerinin geri iade edilmesini sağlayan ekonomik etkili gümrük rejimi*” olarak tanımlanmaktadır (Gümrük Kanunu, 1999, m.108).

Ülkelerin ortak amacı, uluslararası pazar payını artırarak gelirlerini yükseltmektir. Bu nedenle, modern dünyada ülkeler, ihracat oranlarını yükseltmek amacıyla ihracata yönelik uygulama ve politikalara önem atfetmektedir. 1996 yılından itibaren Türkiye’de yürürlüğe giren Dahilde İşleme Rejimi, ihracat faaliyetinde bulunan işletmelere, ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak hammadde ve ara malların vergilerden muaf tutulması suretiyle dünya piyasa fiyatlarından ithalat yapma imkânı tanımaktadır (Küçükçolak ve Cura, 2022, s. 205).

Uluslararası ticareti geliştirme odaklı yapılandırılmış olan ve ekonomik etkili gümrük rejimlerden biri olan dahilde işleme rejiminin temel amaçları ise şunlardır; dünyadaki pazar fiyatlarından hammadde elde ederek ihracatı artırmak, ihracat gerçekleştiren işletmelere rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek, ihracata konu olan ürünleri geliştirmek ve çeşitlendirmektir. Bu amaç ve kapsamlar ihracatın teşvik ve geliştirilmesine yönelik 25.01.2005 tarihinde Dış Ticaret Müsteşarlığının almış olduğu 8391 sayılı dahilde işleme kararlarında belirlenmiştir (Canitez, 2017, s. 139). Bu kapsamda ele alındığında dahilde

işleme rejiminin en önemli amaçları olan rekabet gücü ve ürün geliştirme süreçlerinin ele alınması oldukça önemlidir.

Küreselleşmenin etkisiyle artan rekabet, işletmeleri daha yenilikçi ve stratejik hamleler yapmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, ülkelerin ticaret politikaları, firmaların rekabet gücünü doğrudan etkileyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Türkiye’de uygulanan Dahilde İşleme Rejimi, işletmelere küresel pazarda rekabet avantajı sağlamak için tasarlanmış önemli bir ticaret teşviki olarak öne çıkmaktadır. DİR, firmalara girdi maliyetlerini düşürme ve nihai ürünlerin katma değerini artırma fırsatı sunarken, aynı zamanda ürün geliştirme süreçlerine de önemli katkılar sağlamaktadır.

Araştırmanın amacı, Dahilde İşleme Rejiminin (DİR) Türkiye’deki işletmelerin küresel rekabet gücü ve ürün inovasyonu üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu kapsamda, işletmelerin DİR kapsamında sağlanan avantajlardan nasıl faydalandıkları ve bu rejimin rekabet avantajı ile inovasyon süreçlerine katkısı incelenmektedir. Çalışmada, ampirik veriler kullanılarak DİR’in işletmeler üzerindeki etkisi değerlendirilmekte ve elde edilen bulgular ışığında politika ve strateji önerileri sunulmaktadır.

Dahilde İşleme Rejimi uygulamalarının Türkiye kamu otoritelerinin belirlemiş olduğu rekabet gücüne ve ürün inovasyonuna katkı amacına hizmetinin tespiti, rejimin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Dahilde İşleme Rejiminin işletmelerin küresel rekabet gücü üzerindeki rolü ve bu rejimin ürün inovasyonuna nasıl etki ettiği incelenmiştir. Böylece hem politika yapıcılar hem de işletmeler açısından önemli çıkarımlar elde edilmesi hedeflenmiştir.

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ALANYAZIN İNCELEMESİ

Takım ve Ersungur (2010), dahilde işleme rejiminin ithalat ve ihracat üzerine etkilerini ele almışlardır. Araştırmada dahilde işleme rejiminin uygulanma biçimi ele alınmış ve Türkiye’deki durum istatistiklerle ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi sisteminin daha sağlıklı işleyebilmesi adına çözüm önerileri sunulmuştur. Dahilde işleme rejiminin her sektöre değil de arz yetersizliği olan sektörlerle uygulanması gerektiği, denetim mekanizmalarının artırılması gerektiği, yerli üreticinin korunması gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Bıyıkçı (2010), dahilde işleme rejiminin ülke kalkınması ve ülke ihracatına etkisini ele almıştır. Araştırma kapsamında Türkiye’de uygulanan bu rejimin istatistiki verileri, politikaları ve teşvik sistemleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada dahilde işleme rejimi uygulamasının Türkiye’nin kalkınması ve ihracatına pozitif etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cebeci ve Yılmaz (2013), dahilde işleme rejimini Türk dış ticaretine olan etkilini incelemişlerdir. Araştırmada 1996-2011 yılları arasında dahilde işleme rejimi ile yapılan ihracatın, toplam içerisindeki payı incelenmiştir. Ayrıca dahilde işleme rejimi ile yapılan ithalatın, toplam ithalat içerisindeki payı da ele alınmıştır. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi ile yapılan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payının %48 olduğu ve ithalatın payının ise %14.5 olduğu görülmektedir. Dahilde işleme rejiminin ihracat üzerine girdi maliyetlerini azaltarak rekabet gücünü artırdığı tespit edilmiştir.

Gençosmanoğlu (2016), Türkiye’de dahilde işleme rejiminin dış ticaret, istihdam ve rekabet gücüne olan etkilerini incelemişlerdir. Araştırmada 2002-2014 yılı verileri dikkate alınmıştır. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejiminin Türk ihracatçıların maliyetlerini azalttığı tespit edilirken, istihdamda ve rekabet gücünde ortalamanın üstünde bir artışa neden olmadığı tespit edilmiştir.

Esen, Şimdi ve Kocabaş (2016), dahilde işleme rejiminin finansal performansa etkisini incelemişlerdir. Bu araştırmada dokuma, giyim ve deri sektörü firmaları araştırılmıştır. Panel veri yöntemiyle analizlerin yapıldığı bu çalışmada dahilde işleme rejiminin firmaların finansal performansına olumlu etkiler yaptığı tespit edilmiştir. Dahilde işleme rejimi uygulamalarının ihracat faaliyetlerinde %1’lik artışının ekonomik rantabiliteye %0,154’lik artış sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tekin (2017), 1996-2016 yılları verilerini dikkate alarak dahilde işleme rejiminin Türkiye dış ticaretine etkilerini ele almıştır. Bu kapsamda ithalat, ihracat, döviz kullanım oranlarını dahilde işleme rejimi verileri dahilinde incelemişlerdir. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejiminin ihracatçıya küresel rekabet gücü sağladığı tespit edilmiştir. Dahilde işleme rejimi kapsamında ithalat bağımlılığın arttığı ve yerli üreticinin dezavantajlı duruma düştüğü sonucuna varılmıştır.

Esen, Ayas ve İdan (2019), dahilde işleme rejimi uygulamaları esnasında karşılaşılan sorunları tespit edip, çözüm önerileri sunmuşlardır. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi uygulamalarının, ihracat ve istihdama katkı sağladığı, firmaların verimliliklerini ve performanslarını artırdığı ve ülke sanayicilerine uluslararası pazarlarda rekabet gücü sağladığı tespit edilmiştir.

İnamoğlu (2020), dahilde işleme rejiminin Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemini tespit etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada 1997-2018 Türkiye dış ticaret verileri Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (TÜİK) alınarak korelasyon ve regresyon analizlerine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi uygulamalarının ihracata, ithalata ve ekonomik büyüme üzerine pozitif etkileri olduğu tespit edilmiştir.

Küçükçolak ve Cura (2022), dahilde işleme rejiminin ihracat performansına etkisini incelemişlerdir. Bu çalışmada Konya ilinde faaliyet gösteren ve 2021 yılında dış ticaret gerçekleştirmiş firmalar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Anket yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada dahilde işleme rejiminin ihracat performansını olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır.

Çökerdenoğlu (2023), imalat sanayi sektöründeki ihracat üzerinde dahilde işleme rejiminin etkisini ortaya koymuştur. Araştırmada 21 imalat alt sanayi sektörünün 2002-2021 yılı verileri Genişletilmiş Ortalama Grup Tahmincisi testi ile analiz edilmiştir. Araştırmada sektörlerin durumları tek tek ortaya konulurken, makro düzeyde dahilde işleme rejiminin ülke ekonomisine pozitif katkılar yaptığı ve dış ticaret açığının kapanmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır.

Urul ve Kaya (2024), dahilde işleme rejimi uygulamalarının Türk demir çelik sektörü üzerine etkilerini araştırmışlardır. Araştırma evrenini Türkiye’de yer alan 132 demir çelik firması oluştururken, araştırma örneklemini ise 31 firmadan oluşturmuştur. Anket yöntemiyle firma yöneticilerine gerçekleştirilen bu çalışmada dahilde işleme rejimi uygulamalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü arttırdığı, iç piyasadaki dengeleri ve rekabeti bozmadığı ve yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

İlgili literatür incelemesi sonucunda farklı zamanlarda farklı tekniklerle dahilde işleme rejiminin özellikle ekonomik göstergelere ve ihracata etkisinin değerlendirildiği görülmektedir. Araştırma metodu olarak ekonometrik analiz yöntemleri ve anket tekniği kullanılmıştır. Türk Gümrük Kanunu’na yönelik bir kavram olduğu için yabancı literatürde yer almadığı tespit edilmiştir.

REKABET GÜCÜ VE ÜRÜN İNOVASYON ALANYAZIN İNCELEMESİ

Verhees ve Meulenberg (2004), küçük ölçekli firmalar için pazar yönelimi ve yenilikçiliğin ürün inovasyonu ve şirket performansı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada 152 gül yetiştiriciliği yapan firmalar ele alınmıştır. Araştırma sonucunda ürün yenilikçiliğinin firma performansına etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Triebswetter ve Wackerbauer (2008), çevresel ürün inovasyonun firmaların rekabet gücüne etkisini ele almışlardır. Araştırma kapsamında Münih’te yer alan 14 firma incelenmiştir. Araştırmada hem zorunlu çevresel yenilikler hem de gönüllü çevresel yeniliklerin işletmelerin performanslarına ve rekabet güçlerine olan etkileri analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda zorunlu ve gönüllü olarak yapılan çevresel ürün yeniliklerin işletmelerin rekabet gücüne ve performanslarına olumlu katkı yaptığı tespit edilmiştir.

Kam-Sing Wong (2012), yeşil ürün rekabet gücünün yeşil ürün inovasyonunun başarısı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada Çin’de elektrik-elektronik sektöründe faaliyet gösteren 203 firma örneklem olarak belirlenmiştir. Araştırmada yeşil ürün ve süreç yeniliklerinin yeşil ürün rekabet avantajı ve yeşil yeni ürün başarısıyla pozitif ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Liu ve Jiang (2016), ürünlerde yapılan teknolojik yeniliklerin rekabet gücüne etkisini incelemişlerdir. Çin’de yer alan üretim işletmeleri üzerine yapılan çalışmada yöneticilerle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda yeni ürün geliştirme performansı ve ürün rekabet gücü üzerinde önemli bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca firmanın organizasyonel yetenekleri, insan kaynakları, finans ve malzeme kaynaklarının ürün rekabet gücü ile ilişkisi tespit edilmemiştir.

Kuncoro ve Suriani (2018), ürün inovasyonu ile sürdürülebilir rekabet gücü arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma Endonezya’da yer alan 110 tavşan eti ticareti yapan firma üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ürün inovasyonunun, sürdürülebilir rekabet avantajı ve gücü üzerinde pozitif etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Herman (2018), pazar odaklılığın ve ürün yeniliğinin rekabet avantajı üzerindeki etkisini incelemiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) üzerine yapılan araştırmada 153 işletme örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre pazar odaklılığın rekabet avantajı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur. Ürün inovasyonunun rekabet avantajı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.

Qiu, Jie, Wang ve Zhao (2020), yeşil ürün inovasyonunun Çin imalat endüstrisinde yeşil dinamik yeteneği ve rekabet gücünü nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Araştırmada yeşil ürün inovasyonunun hem rekabet avantajı ve gücü hem de yeşil dinamik yetenekle pozitif korelasyonlu ve birbirleri üzerinde önemli düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fatonah ve Haryanto (2022), işletmelerin performanslarını arttırabilmeleri için pazar yöneliminin ürün inovasyonu ve rekabet gücü üzerindeki etkisini incelemiştir. Ayrıca bu kavramların birbirleri üzerindeki etkilerini de ele almışlardır. Araştırmada ürün inovasyonu, pazar performansı ve rekabet gücü arasındaki aracılık rolünün testi pozitif ve önemli oranda etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sayudin, Nurjanah ve Yusup (2023), şirketlerin rekabet gücünü artırmaya yardımcı olabilecek ürün inovasyonu ve geliştirme stratejilerini incelemişlerdir. Araştırmada nitel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada yenilik stratejileri ve ürün geliştirme süreçlerinin, bir şirketin dijital çağda rekabet gücünü

artıracağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca işletmelerin süreçlerinde dijital teknolojilere odaklanılmasının da şirket verimliliği ve karlılığına doğrudan etki edeceği tespit edilmiştir.

Abdelfattah, Salah, Dahleez, Darwazeh ve Al Halbusi (2024), yeşil ürün inovasyonunun, yapay zekâ (AI) adaptasyonunun ve entelektüel sermayeyi inceleyerek, Umman'daki firmaların rekabet gücü üzerindeki etkilerini araştırmaktadırlar. Araştırma sonuçları, yeşil ürün inovasyon performansı, Ar-Ge yatırımları, yapay zekâ benimsenmesi, entelektüel sermaye, hükümet düzenlemeleri ve firmanın rekabet avantajı olmak üzere tüm değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Çetin, Duran, Çolak ve Behdioğlu (2024), yöneticilerin inovasyon anlayışının toplam kalite yönetimi uygulamalarıyla ürün inovasyonu ile ilişkisini ele almışlardır. Çalışmada 336 yöneticiyle anket yoluyla sorular sorulmuş ve veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucunda yöneticilerin inovasyon algısıyla rekabet arasında yüksek ilişki tespit edilmiştir. Ürün inovasyonu, ürün kalitesi, teknoloji yönetimi ve Ar-Ge arasında ilişki düzeyi yüksek düzeyde ve pozitif düzeyde seyrettiği görülmüştür.

İlgili literatür incelemesinde ürün inovasyonu ve rekabet gücü arasında başta yabancı literatür olmak üzere birçok çalışmaya rastlanılmıştır. Nitel ve nicel araştırma tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Fakat dahilde işleme rejimi başta olmak üzere dış ticaret süreçlerinde ürün inovasyonu ve rekabet gücü kavramları birlikte ele alan çalışma sayısının kısıt olduğu görülmektedir. Özellikle dahilde işleme rejimi ve bu iki kavramı ele alan hiçbir çalışmaya rastlanılmaması yapılan araştırmanın özgün yanını ortaya çıkarmaktadır.

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Yapılan çalışmada dahilde işleme rejiminin küresel rekabet gücü ve ürün inovasyonu ile ilişkisinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu hedef kapsamında araştırmada anket uygulaması gerçekleştirilecek, nicel araştırma yöntemlerinden olan genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır.

Çalışmada kullanılmak üzere üç farklı ölçekten yararlanılmıştır. Bu ölçekler Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği, Rekabet Gücü Ölçeği ve Ürün İnovasyon Ölçeği şeklindedir. Dahilde işleme rejimi ölçeği için Özdemir (2020), ürün inovasyon ölçeği için Aslan ve Aygün (2019), rekabet gücü ölçeği için Eken İnan (2019) kullandıkları ölçeklerden yararlanılmıştır. Dahilde işleme rejimi ölçeği 7 sorudan rekabet gücü ölçeği 29 sorudan ürün inovasyonu ölçeği ise 5 sorudan meydana gelmekte, toplamda katılımcılara 41 soru yöneltilmiştir. Anket, katılımcıların Dahilde İşleme Rejimi ile ilgili deneyimlerini ve uygulamanın işletmenin rekabet gücü ve ürün geliştirme süreçlerine etkisini değerlendiren sorulardan oluşmaktadır. Anketin tamamlanması yaklaşık 10-15 dakika sürmektedir ve Türkçe olarak hazırlanmıştır. Veriler,

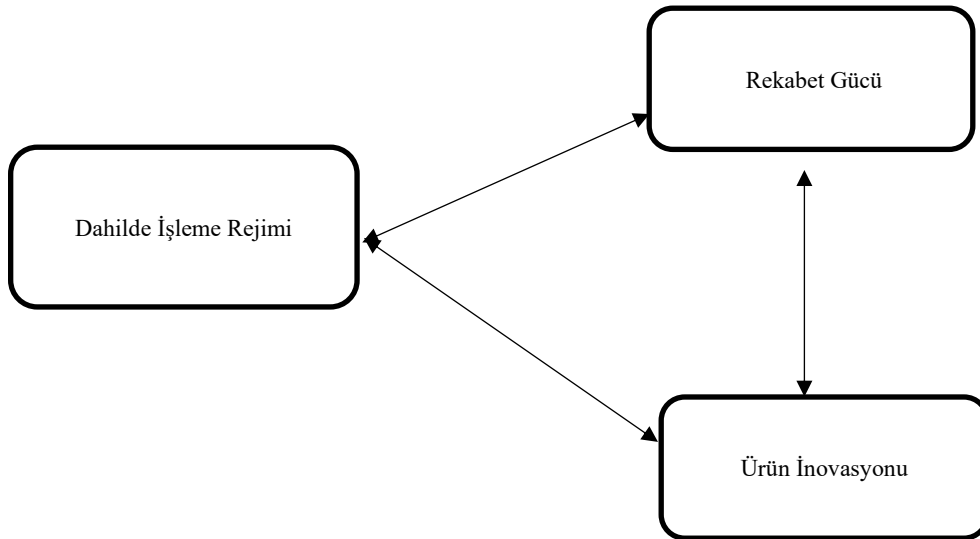
çevrimiçi anket platformu Google Forms aracılığıyla ve yüz yüze toplanmıştır. Araştırmada toplanan veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 26.0 paket programı aracılığıyla analiz edilmektedir.

Çalışma için etik kurul T.C Tarsus Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Komisyonundan 2024/106 karar sayılı onay raporuyla alınmıştır.

Araştırma Modeli ve Hipotezleri

Araştırma kapsamında kurmuş olduğumuz modelimiz aşağıdaki Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1: Araştırma modeli

Araştırma kapsamında hipotez varsayımlarımızdan yola çıkılarak kurulan hipotezlerimiz ise şunlardır: Gençosmanoğlu (2016), dahilde işleme rejimi sistemine konu olan ürün gruplarını Katkılı Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi ile hesaplamışlardır. Araştırma sonuçları dikkate alındığında dahilde işleme rejimi ile gerçekleştirilen ürün gruplarında karşılaştırmalı rekabet gücünün 2013 yılında 2002 yılına göre arttığına dair somut bulgulara rastlanamamıştır. Araştırmada dahilde işleme rejiminin rekabet gücüne herhangi bir etkisinin tespitinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Esen vd. (2019), dahilde işleme rejimi uygulamalarının ihracat performansını ve rekabet gücünü arttırdığını tespit etmişlerdir. Küçükçolak ve Cura (2022), araştırmalarında anket yöntemiyle dahilde işleme rejiminin etkilerini ele almışlardır. Dahilde işleme rejimi uygulamalarının ihracat performansını, satış oranlarını, ihracat teslim süresini ve rekabet gücünü arttırdığı sonucuna varılmıştır. Urul ve Kaya (2024), demir çelik sektörü üzerine yaptıkları araştırmada yöneticilere anket yöntemiyle sorular sorulmuştur. Bu araştırma sonucunda “DİR

sayesinde Türk firmalarının uluslararası piyasalardaki rekabet gücü artmıştır” hipotezi kabul edilmiş ve dahilde işleme rejiminin küresel rekabet gücüne katkı sağladığı belirlenmiştir. Türkiye’de dış ticaret müsteşarlığının 25.01.2005 tarihinde 8391 sayılı dahilde işleme kararlarında dahilde işleme rejiminin temel amaçlarından birisi ihracatçı işletmelere rekabet gücü kazandırmak olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda kamu otoritelerin belirlemiş olduğu bu amaca hizmet edilip edilmediğinin araştırılması ve ihracatçı işletmelerin tutumlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Yukarıdaki varsayımlardan yola çıkılarak önerilen hipotezimiz şudur:

H1: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H4: Dahilde işleme rejimi, rekabet gücü ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordayacaktır.

Güven (2020) araştırmasında ürün inovasyonu ile ihracat arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Şen ve Pehlivan (2021), inovasyon göstergelerinin dış ticarete etkisini incelemişlerdir. Çalışmada BRICS-T ülkeleri ekonometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada küresel rekabetin gelişiminde inovasyonun oldukça önemli olduğu ve incelenen ülke grubu için inovasyonun dış ticaret üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ağazade ve Karakaya (2022), 2000-2017 yılları verilerini kapsamında Avrupa ülkelerini ele alarak dış ticaret ve inovasyon etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda inovasyonun dış ticaret üzerine etkileri her ülkede farklılık gösterdiği tespit edilirken, Türkiye için ise inovasyon ve dış ticaret ilişkisinin desteklenmediği tespit edilmiştir. Urul ve Kaya (2024), dahilde işleme rejiminin demir çelik sektöründe ihracat rakamlarına ve ürün çeşitliliğinin artmasına olumlu katkıları olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye’de dış ticaret müsteşarlığının 25.01.2005 tarihinde 8391 sayılı dahilde işleme kararlarında dahilde işleme rejiminin temel amaçlarından birisi ihracata konu olan ürünleri geliştirmek ve çeşitlendirmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda kamu otoritelerin belirlemiş olduğu bu amaca hizmet edilip edilmediğinin araştırılması ve ihracatçı işletme yöneticilerinin dahilde işleme rejimi uygulamalarının ürün inovasyon süreçlerine katkısı ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Yukarıdaki varsayımlardan yola çıkılarak önerilen hipotezimiz şudur:

H2: Dahilde işleme rejimi ile ürün inovasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H5: Dahilde işleme rejimi, ürün inovasyonunu anlamlı şekilde yordayacaktır.

Verhees ve Meulenber (2004), ürün yenilikçiliğinin firma performansına pozitif etkiler yaptığı sonucuna ulaşmışlardır. Liu ve Jiang (2016), rekabet gücü ile yeni ürün geliştirme performansı arasında güçlü bir korelasyon tespit etmişlerdir. Kuncoro ve Suriani (2018), ürün inovasyonunun, sürdürülebilir

rekabet gücü üzerinde etkisini olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Fatonah ve Haryanto (2022), işletmelerin performanslarını artırabilmelerinde ürün inovasyonu ve rekabet gücü arasında aracı rolü olduğunu ortaya koymuşlardır. Dahilde işleme rejiminin rekabet gücü ve inovasyona etkisinin belirlenmesi önem arz etse de bu iki sürecin birbiriyle ilişkisinin ortaya konulması da oldukça önemlidir. Her iki kavramın birbiriyle ilişkisinin ortaya konulması ihracatçı işletmeler açısından yol gösterici olacaktır.

Yukarıdaki varsayımlardan yola çıkılarak önerilen hipotezimiz şudur:

H3: Rekabet gücü ile ürün inovasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Evren ve Örneklem

Evren, bir araştırmada sorulara yanıt bulmak için gerekli verileri sağlayan varlıkların oluşturduğu geniş gruptur (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel 2013, s. 80). Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, evren üzerinde genelleştirilmekte ve araştırma örnekleme evren aracılığıyla tanımlanmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 125). Bu doğrultuda araştırmanın evrenini 2023 yılında Türkiye’de Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) firmalar oluşturmaktadır. DİİB alacak firmalar aylık olarak belirlenip her ay Resmî Gazete üzerinden ilan edilmektedir. 12 aylık Resmî Gazete verileri toparlandığında 2023 yılında 6892 DİİB kullanıldığı görülmektedir. Fakat firmaların yıl içerisinde birden fazla belge alabileceği düşünüldüğü için evren sayısının belirlenmesinde firma bazlı ayıklama yapılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda tekil bazlı firma sayısı dikkate alındığında 2023 yılında Türkiye’de 3.827 adet firmanın dahilde işleme rejiminden yararlandığı sonucuna varılmıştır. Örneklem seçimi ise kolayda örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Örneklem sayısı belirlenirken evrenin temsilinein gerçekleştirilmesinde %95 güven aralığında üst sınır olarak 384 kişiye anket gerçekleştirilmesi belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s. 50). Evren temsilinein gerçekleştirilmesi için çalışma 457 kişi katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında toplanan verilerin geçerlilik, güvenirlik ve araştırma bulguları aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

Tablo 1: Araştırma grubuna ilişkin sosyo-demografik veriler (N=457)

Değişken	Kategori	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Erkek	215	47,0
	Kadın	242	53,0
Yaş	25-35	151	33,0
	36-45	194	42,5
	46 ve üstü	112	24,5
Öğrenim Durumu	Önlisans	181	39,6
	Lisans	164	35,9
	Lisansüstü	112	24,5

f: Frekans - %: Yüzde

Katılımcıların 215'ini erkek (%47) katılımcılar oluştururken, 242'sini (%53) kadın katılımcılar oluşturmaktadır. Yaş değişkeni kapsamında incelendiğinde 457 katılımcının 151'i (%33,0) 25-35 yaş grubunda iken 194'ü (%42,5) 36-45 yaş grubu ve 112'si (%24,5) 46 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Sosyo-demografik değişkenlerden eğitim durumunda ise katılımcıların 181'i (%39,6) önlisans eğitimi almış olup, 164'ünün (%35,9) lisans mezunu olduğu, lisansüstü eğitimini tamamlayanların ise 112 (%24,5) katılımcı olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Araştırma grubuna ilişkin mesleki özellikler (N=457)

Değişken	Kategori	<i>f</i>	%
Firmanızın Faaliyette Olduğu Sektör	Tekstil	162	35,4
	Tarım-Gıda	117	25,6
	Plastik- Kauçuk	48	10,5
	Metal Sanayi	24	5,3
	Kimya- İlaç	22	4,8
	Makine-Teknik	34	7,4
	Mobilya- Ağaç	14	3,1
	Motor-Otomotiv	25	5,5
	İmalat	11	2,4
Firmanızın Çalışan Sayısı	1-50	135	29,5
	51-99	210	46,0
	100 ve üstü	112	24,5
	0-5	126	27,6

Firmanızın Faaliyet Süresi	6-15	189	41,4
	16-25	86	18,8
	26-39	25	5,5
	40 ve üstü	31	6,8
Firmanızın İhracat Tecrübesi	0-4	118	25,8
	5-9	192	42,0
	10-14	76	16,6
	15-19	37	8,1
	20 ve üstü	34	7,4

f: Frekans - %: Yüzde

Katılımcıların mesleki özellikleri değerlendirildiğinde; Firmanızın Faaliyette Olduğu Sektör sorusuna katılımcıların 162'si (%35,4) Tekstil, 117'si (%25,6) Tarım-Gıda ve 48'i (%10,5) Plastik-Kauçuk yanıtlarıyla çoğunluk oluşturdukları görülmektedir. Firmanızın çalışan sayısı sorusuna 210 kişi (%46) 51-99 yanıtıyla, Firmanızın faaliyet süresi sorusuna 189 kişi (%41,4) 6-15 yıl yanıtıyla ve firmanızın ihracat tecrübesi sorusuna 192 kişi (%42) 5-9 yıl yanıtıyla çoğunluk oluşturduğu görülmektedir.

Araştırma verilerinin tutarlılığının ve güvenilirliğinin tespiti için Cronbach alfa katsayısı tablo 3'te sunulmuştur. Cronbach alfa katsayısı değişkenler arasındaki tutarlılığı ölçümlemek için genellikle likert tipi ölçeklerde kullanılmaktadır. Araştırmada yer alan değişkenlerin güvenilirliğini test eden bir yöntemdir. Cronbach alfa değerleri aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır.

Tablo 3: Cronbach alfa güvenilirlik değerleri

Cronbach alfa katsayı güvenlik aralığı	Güvenilirlik
$0.00 < \alpha < 0.40$	Güvenilir değildir
$0.40 < \alpha < 0.60$	Düşük güvenilirliktedir
$0.60 < \alpha < 0.80$	Oldukça güvenilirdir
$0.80 < \alpha < 1.00$	Yüksek güvenilirliktedir.

Araştırmada Cronbach alfa katsayısı 0,60 ile 0,80 ve 0,80 ile 0,99 arasında bulunduğundan kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu ifade edilebilir (Özdamar, 2002).

Tablo 4: Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının Cronbach alfa katsayısı

Ölçek	Cronbach's Alpha
Rekabet Gücü Ölçeği	,884
Yenilik	,744
Kalite	,932
Maliyet	,664
Hizmet	,836
Esneklik	,662
Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği	,716
Ürün İnovasyonu Ölçeği	,834

Araştırma kapsamında internet ortamında Google Forms aracılığıyla ve yüz yüze hazırlanan ölçek soruları katılımcıların görüşlerine sunulmuştur. Soruların cevaplanması ortalama olarak 15 dakika sürmektedir. Araştırmada kullanılan anket katılımcıların herhangi bir baskı hissetmesini engellemek için gönüllük esasına göre yapılmıştır. Formun girişinde araştırmaya yönelik bir bilgilendirilmiş onam bölümü oluşturularak katılımcılardan gönüllü olup olmadıklarını işaretlemeleri istenmiştir. Anketlerin cevaplanmasından sonra araştırmacı tarafından toplanan araştırma verileri gizlilik koşuluyla analiz edilmiştir. Toplanan veriler bilgisayar merkezli istatistik (SPSS 26) programına aktarıldıktan sonra ilgili analizlerin yapılmasına geçilmiştir.

Ölçeklere dair istatistik analizleri doğru belirleyebilmek için ölçeklerin normallik dağılımları test edilmiştir.

Tablo 5: Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının normallik analizi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	N	p	İstatistik	N	p
Rekabet Gücü Ölçeği	,112	457	,000	,947	457	,000
Yenilik	,113	457	,000	,940	457	,000
Kalite	,202	457	,000	,902	457	,000
Maliyet	,116	457	,000	,968	457	,000
Hizmet	,162	457	,000	,865	457	,000
Esneklik	,089	457	,000	,961	457	,000
Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği	,110	457	,000	,956	457	,000
Ürün İnovasyonu Ölçeği	,119	457	,000	,956	457	,000

p: anlamlılık düzeyi $p < 0,05$

Araştırmanın örneklem büyüklüğü 457 kişi ($n \geq 50$) olduğu için dağılımın normalliği Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Tabloda görüldüğü üzere alt boyutlar ($p=0,000 < 0,05$) normal dağılım göstermemektedir. Normal dağılım göstermeyen verilerin analizi için nonparametik testlerden ikili gruplar için Mann Whitney U ve çoklu gruplar için ise Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır; çoklu karşılaştırma testlerinde fark yaratan grubu bulmak için Benferroni analizi kullanılmıştır.

Tablo 6: Firmanın ihracat tecrübesi ile ölçekler ve alt boyutlarına ilişkin sonuçlar

		<i>N</i>	$\bar{X}$	$\pm S.s$	X^2	<i>p</i>
Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği	0-4 yıl	118	2,2893	,62604	4,724	,317
	5-9 yıl	192	2,2165	,51039		
	10-14 yıl	76	2,2895	,50033		
	15-19 yıl	37	2,4479	,67860		
	20 yıl ve üstü	34	2,1975	,53454		
	Toplam	457	2,2648	,55872		
Ürün İnovasyonu Ölçeği	0-4 yıl	118	2,8475	,97443	2,744	,601
	5-9 yıl	192	2,7896	,89554		
	10-14 yıl	76	2,9553	,87428		
	15-19 yıl	37	2,7514	1,03538		
	20 yıl ve üstü	34	2,6941	,93968		
	Toplam	457	2,8219	,92682		
Rekabet Gücü Ölçeği	0-4 yıl	118	2,6455	,62695	1,147	,887
	5-9 yıl	192	2,7043	,61071		
	10-14 yıl	76	2,7689	,70461		
	15-19 yıl	37	2,6771	,72175		
	20 yıl ve üstü	34	2,6354	,75438		
	Toplam	457	2,6925	,65031		
Yenilikçilik	0-4 yıl	118	2,5184	,83541	3,970	,410
	5-9 yıl	192	2,5877	,84381		
	10-14 yıl	76	2,6557	,91301		
	15-19 yıl	37	2,4144	,98180		
	20 yıl ve üstü	34	2,6618	,94324		
	Toplam	457	2,5726	,87151		
Kalite	0-4 yıl	118	3,0097	1,13761	5,578	,233

	5-9 yıl	192	2,9926	1,08055		
	10-14 yıl	76	3,2011	1,03521		
	15-19 yıl	37	3,0656	1,07518		
	20 yıl ve üstü	34	2,7227	1,13031		
	Toplam	457	3,0175	1,09255		
Maliyet ve Fiyat	0-4 yıl	118	3,1847	,85860		
	5-9 yıl	192	3,3333	,79220		
	10-14 yıl	76	3,3000	,83171	2,279	,685
	15-19 yıl	37	3,2432	,78335		
	20 yıl ve üstü	34	3,2412	,88869		
	Toplam	457	3,2753	,82170		
Hizmetler	0-4 yıl	118	1,9788	1,02040		
	5-9 yıl	192	2,0755	1,05082		
	10-14 yıl	76	2,1151	1,15502	1,122	,891
	15-19 yıl	37	2,0878	1,06916		
	20 yıl ve üstü	34	2,0221	1,15694		
	Toplam	457	2,0542	1,06707		
Esneklik	0-4 yıl	118	2,5360	,90303		
	5-9 yıl	192	2,5326	,86560		
	10-14 yıl	76	2,5724	,90629	,123	,998
	15-19 yıl	37	2,5743	,92958		
	20 yıl ve üstü	34	2,5294	1,08496		
	Toplam	457	2,5432	,90103		

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama Ss : Standart Sapma χ^2 : Kruskal Wallis H Testi p : anlamlılık düzeyi $p<0,05$

Katılımcıların mesleki özelliklerine göre “Firmanın İhracat Tecrübesi” sorusuna verilen yanıtlar ile Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği, Ürün İnovasyonu Ölçeği, Rekabet Gücü ölçeği ve alt boyutlarına göre karşılaştırılması tabloda verilmiştir. Buna göre Firmanın İhracat Tecrübesi sorusuna verilen yanıtlar ile Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği, Ürün İnovasyonu Ölçeği ve Rekabet Gücü ölçeği ile alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 7: Firmanın faaliyette olduğu sektör ile ölçekler ve alt boyutlarına ilişkin sonuçlar

		<i>N</i>	$\bar{X}$	$\pm S.s$	X^2	<i>p</i>
Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği	Tekstil	162	2,2205	,70493	30,227	,000
	Tarım-Gıda	117	2,4115	,45260		
	Plastik- Kauçuk	48	2,3869	,38418		
	Metal Sanayi	24	2,1607	,37517		
	Kimya- İlaç	22	2,0779	,42682		
	Makine-Teçhizat	34	2,3109	,44966		
	Mobilya- Ağaç	14	2,0204	,40738		
	Motor-Otomotiv	25	2,0343	,48142		
	İmalat	11	2,1169	,55995		
	Toplam	457	2,2648	,55872		
Ürün İnovasyonu Ölçeği	Tekstil	162	2,5494	1,08526	46,408	,000
	Tarım-Gıda	117	3,1248	,62903		
	Plastik- Kauçuk	48	3,3208	,48945		
	Metal Sanayi	24	2,7000	,97267		
	Kimya- İlaç	22	2,3909	,88474		
	Makine-Teçhizat	34	2,9412	,90725		
	Mobilya- Ağaç	14	2,6143	1,02721		
	Motor-Otomotiv	25	2,7040	,85463		
	İmalat	11	2,7273	,87303		
	Toplam	457	2,8219	,92682		
Rekabet Gücü Ölçeği	Tekstil	162	2,6437	,84826	13,508313	,096
	Tarım-Gıda	117	2,7276	,48179		
	Plastik- Kauçuk	48	2,8571	,31733		
	Metal Sanayi	24	2,7000	,57474		
	Kimya- İlaç	22	2,6466	,67728		
	Makine-Teçhizat	34	2,7423	,58127		
	Mobilya- Ağaç	14	2,3666	,56059		
	Motor-Otomotiv	25	2,5973	,50558		
	İmalat	11	2,8735	,52003		

	Toplam	457	2,6925	,65031		
Yenilikçilik	Tekstil	162	2,7027	1,04484		
	Tarım-Gıda	117	2,3048	,65518		
	Plastik- Kauçuk	48	2,7014	,64683		
	Metal Sanayi	24	2,5486	,99816		
	Kimya- İlaç	22	3,0530	,91920	42,159	,000
	Makine-Teçhizat	34	2,5343	,70206		
	Mobilya- Ağaç	14	1,9524	,50817		
	Motor-Otomotiv	25	2,6333	,70711		
	İmalat	11	2,8030	,75579		
	Toplam	457	2,5726	,87151		
Kalite	Tekstil	162	2,5388	1,18289		
	Tarım-Gıda	117	3,5458	,71320		
	Plastik- Kauçuk	48	3,6131	,46311		
	Metal Sanayi	24	3,1429	1,15214		
	Kimya- İlaç	22	2,2597	1,01556	74,699	,000
	Makine-Teçhizat	34	3,2227	1,04517		
	Mobilya- Ağaç	14	2,9592	1,22433		
	Motor-Otomotiv	25	2,8171	1,04207		
	İmalat	11	2,9870	1,17708		
	Toplam	457	3,0175	1,09255		
Maliyet ve Fiyat	Tekstil	162	3,1963	1,01748		
	Tarım-Gıda	117	3,3709	,76486		
	Plastik- Kauçuk	48	3,2833	,28234		
	Metal Sanayi	24	3,4333	,65320		
	Kimya- İlaç	22	3,1364	,91211	6,230	,621
	Makine-Teçhizat	34	3,3588	,66017		
	Mobilya- Ağaç	14	3,1000	,80670		
	Motor-Otomotiv	25	3,1760	,64890		
	İmalat	11	3,5091	,68914		
	Toplam	457	3,2753	,82170		

Hizmetler	Tekstil	162	2,4012	1,22391	44,058	,000
	Tarım-Gıda	117	1,8098	,81583		
	Plastik- Kauçuk	48	1,5104	,85514		
	Metal Sanayi	24	1,9479	1,05031		
	Kimya- İlaç	22	2,4205	1,04194		
	Makine-Teçhizat	34	1,9044	,87042		
	Mobilya- Ağaç	14	1,8393	,90727		
	Motor-Otomotiv	25	1,8200	1,01940		
	İmalat	11	2,6818	,81464		
	Toplam	457	2,0542	1,06707		
Esneklik	Tekstil	162	2,3796	1,10554	60,585	,000
	Tarım-Gıda	117	2,6068	,68961		
	Plastik- Kauçuk	48	3,1771	,30925		
	Metal Sanayi	24	2,4271	,91330		
	Kimya- İlaç	22	2,3636	,87535		
	Makine-Teçhizat	34	2,6912	,82356		
	Mobilya- Ağaç	14	1,9821	,67556		
	Motor-Otomotiv	25	2,5400	,81866		
	İmalat	11	2,3864	,59544		
	Toplam	457	2,5432	,90103		

$\bar{X}$: Aritmetik Ortalama Ss : Standart Sapma χ^2 : Kruskall Wallis H Testi p : anlamlılık düzeyi $p<0,05$

Katılımcıların mesleki özelliklerine göre “Firmanızın p : Faaliyette Olduğu Sektör” sorusuna verilen yanıtlar ile Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği, Ürün İnovasyonu Ölçeği, Rekabet Gücü ölçeği ve alt boyutlarına göre karşılaştırılması tabloda verilmiştir. Buna göre Firmanızın Faaliyette Olduğu Sektör sorusuna verilen yanıtlar ile Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği ve Ürün İnovasyonu Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunurken ($p<0,05$); Rekabet Gücü ölçeği ortalama puanında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Rekabet Gücü ölçeği alt boyutları kapsamında değerlendirme yapıldığında ise maliyet ve fiyat alt boyutu dışında tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. ($p>0,05$; $p<0,05$).

Tablo 8: Araştırmada kullanılan ölçekler arası korelasyon tablosu

Spearman Korelasyon		ÜiÖ	Yenilik	Kalite	Maliyet	Hizmet	Esneklik	RGÖ
Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği	r	,583	,016	,591	,354	,035	,284	,380
	p	,000	,733	,000	,000	,449	,000	,000
Rekabet Gücü Ölçeği	r	,511	,656	,563	,611	,610	,606	1,000
	p	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.
Yenilikçilik	r	,155	1,000	,071	,220	,546	,427	,656
	p	,001	.	,130	,000	,000	,000	,000
Kalite	r	,789	,071	1,000	,445	,068	,375	,563
	p	,000	,130	.	,000	,145	,000	,000
Maliyet ve Fiyat	r	,338	,220	,445	1,000	,325	,153	,611
	p	,000	,000	,000	.	,000	,001	,000
Hizmetler	r	,026	,546	,068	,325	1,000	,113	,610
	p	,582	,000	,145	,000	.	,015	,000
Esneklik	r	,480	,427	,375	,153	,113	1,000	,606
	p	,000	,000	,000	,001	,015	.	,000

r: korelasyon sayısı , p: anlamlılık düzeyi $p<0,05$

Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği'nin Ürün İnovasyonu Ölçeği ile Rekabet Gücü Ölçeği ve alt boyutlarından alınan ortalama puanları arasındaki ilişkileri belirlemek için Spearman Korelasyon (Two-tailed) analizi yapılmıştır. İki ayrı değişken arasındaki ilişki katsayısı $r = \leq .30$ zayıf, $r = \geq .30$ ile $r = \leq .70$ olduğunda orta ve $r = \geq .70$ ise yüksek düzeyde olduğunu gösterir (Köklü, Büyükoztürk ve Çokluk-Bökeoğlu, 2007).

Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği ile Ürün İnovasyonu Ölçeği ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,583$; $p<0,05$). Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği ile Rekabet Gücü Ölçeği ortalama puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,380$; $p<0,05$). Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği ile Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Kalite, Maliyet ve Fiyat, alt boyutlarından alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır (sırasıyla $r: 0,591$; $r: 0,354$ $p<0,05$). Dahilde İşleme Rejimi Ölçeği ile Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Esneklik alt boyutundan alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,284$ $p<0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif

yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,511$ $p<0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Yenilikçilik ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,155$ $p<0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Kalite ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü yüksek düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,789$ $p<0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Maliyet ve Fiyat ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,338$ $p<0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Hizmetler ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmamaktadır ($r: 0,026$ $p>0,05$). Rekabet Gücü Ölçeği alt boyutlarından Esneklik ile Ürün İnovasyonu Ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki vardır ($r: 0,480$ $p<0,05$).

Araştırmada dahilde işleme rejimi ölçeği, rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordayacaktır hipotezine yanıt bulmak adına tüm alt boyutlar ayrı ayrı olacak şekilde basit doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir.

Tablo 9: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarından yenilik boyutunu yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R ²
Sabit	2,114	,081	26,004	,000	,092	,008
RGÖ Yenilik	,059	,030	1,962	,050		

Dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği alt boyutlarından yenilik üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dâhilde işleme rejiminin, yenilik üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir. ($R^2 = .008$, $F(3,849) = 0.50$, $p > .05$; $B = ,059$ $P > .05$)

Tablo 10: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarından kalite boyutunu yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R ²
Sabit	1,340	,062	21,758	,000	,599	,359
RGÖ Yenilik	,307	,019	15,972	,000		

Dahilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği alt boyutlarından kalite üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dahilde işleme rejiminin, kalite

üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir. ($R^2 = .359$, $F(255,109) = 0.00$, $p < .000$; $B = .307$, $p < .000$)

Tablo 11: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarından maliyet boyutunu yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R^2
Sabit	1,487	,101	14,743	,000	,349	,122
RGÖ Yenilik	,237	,030	7,951	,000		

Dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği alt boyutlarından maliyet üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dâhilde işleme rejiminin, maliyet üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir. ($R^2 = .122$, $F(63,217) = 0.00$, $p < .000$; $B = .237$, $p < .000$)

Tablo 12: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarından hizmet boyutunu yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R^2
Sabit	2,199	,057	38,780	,000	,061	,004
RGÖ Yenilik	,032	,025	1,310	,191		

Dahilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği alt boyutlarından hizmet üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dahilde işleme rejiminin, hizmet üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermiştir. ($R^2 = .004$, $F(1,715) = .191$, $p < .000$; $B = .032$, $P > .05$)

Tablo 13: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarından esneklik boyutunu yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R^2
Sabit	1,792	,075	23,948	,000	,300	,090
RGÖ Yenilik	,186	,028	6,709	,000		

Dahilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği alt boyutlarından esneklik üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dahilde işleme rejiminin, esneklik üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir. ($R^2 = .090$, $F(45,013) = 0.00$, $p < .000$; $B = .186$, $p < .000$)

Tablo 14: Dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü ölçeğini yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R ²
Sabit	1,299	,101	12,814	,000	,417	,174
RGÖ Yenilik	,359	,037	9,800	,000		

Dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü üzerindeki etkisini test etmek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar dahilde işleme rejiminin, rekabet gücü üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir ($R^2 = .174$, $F(96,032) = 0.00$, $p < .000$; $B = ,359$ $p < .000$)

Araştırmada dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarının yordayıcısı olup olmadığını belirlemek adına “H4: Dâhilde işleme rejimi ölçeği, rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordayacaktır” hipotezi tüm alt boyutlar ayrı ayrı olacak şekilde regresyon analizi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgularda dâhilde işleme rejiminin rekabet gücü ölçeği yenilik ve hizmet alt boyutları üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olmadığını göstermiştir. Ancak dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği ölçek puanı ve alt boyutlarından kalite, maliyet ve esneklik alt boyutları üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi sonucunda dâhilde işleme rejiminin rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada “H5: Dâhilde işleme rejimi, ürün inovasyonunu anlamlı şekilde yordayacaktır” hipotezine yanıt bulmak adına basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 15: Dahilde işleme rejimi ile ürün inovasyonu ölçeğini yordamak amacıyla yapılan basit doğrusal regresyon analizi

Değişken	B	β	t	p	R	R ²
Sabit	1,225	,066	18,442	,000	,611	,373
RGÖ Yenilik	,368	,022	16,467	,000		

Sonuçlar dâhilde işleme rejiminin, ürün inovasyonu üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir ($R^2 = .373$, $F(271,156) = 0.00$, $p < .000$; $B = ,368$ $p < .000$)

Regresyon analizi sonucunda “H5: Dâhilde işleme rejimi, ürün inovasyonunu anlamlı şekilde yordayacaktır” hipotezi kabul edilmiş, dâhilde işleme rejiminin ürün inovasyonunun anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Dahilde işleme rejimi, ihracatı geliştirme odaklı yapılandırılmış ekonomik etkili rejimlerdenidir. Uluslararası ticarete kullanım oranı itibarıyla en fazla dikkat çeken rejimlerin başında gelmektedir. Bu kapsamda ekonomik etkili rejim olarak düzenlenen bu uygulamanın etkilerinin ortaya konulması oldukça önemlidir. Bu çalışmada özellikle dahilde işleme gücünün rekabet gücü ve ürün inovasyonuna etkisi yöneticilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmektedir. Araştırmada hipotezler arası ilişki test edilmiştir. Bunun yanı sıra dahilde işleme rejimi, rekabet gücü ve ürün inovasyonu ölçeklerimizle firmanın ihracat tecrübesi ve sektörler arası ilişkininde anlamlılık düzeyleri araştırılmıştır. Ayrıca regresyon analizleri yapılarak ölçeklerin birbirlerine olan etkileri de ele alınmıştır. Araştırmada 2023 yılında dahilde işleme rejiminden yararlanan firmalar ele alınmış ve çalışmanın kısıtlarını oluşturmuşlardır.

Araştırma sonucunda dahilde işleme rejimi ile rekabet gücü arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (h1). Yapılan regresyon testinde ise Dahilde işleme rejimi ölçeği, rekabet gücü ölçeği ve alt boyutlarını anlamlı şekilde yordamakta olduğu sonucuna varılmıştır (h4). Esen vd. (2019), Küçükçolak ve Cura (2022), Urul ve Kaya (2024) yaptıkları araştırmalarında dahilde işleme rejiminin rekabet gücü ile etkisini tespit etmiş bizim çalışma sonuçlarımızı destekleyici unsurlar olmuşlardır. Fakat Gençosmanoğlu (2016), araştırmasında dahilde işleme rejimin rekabet gücüne herhangi bir etkisini bulamamıştır. Bu farklılığın oluşmasında kullanılan analiz yöntemi, kullanılan değişkenler ve sektör gruplarına yönelik yapılmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Dahilde işleme rejimi ürün inovasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (h2). Yapılan regresyon testinde ise dahilde işleme rejiminin, ürün inovasyonunu anlamlı şekilde yordamakta olduğu sonucuna varılmıştır (h5). Şen ve Pehlivan (2021), Urul ve Kaya (2024) yaptıkları araştırmada dahilde işleme rejiminin ürün inovasyona ve çeşitliliğine etkisini tespit etmişlerdir. Fakat Ağazade ve Karakaya (2022), Türkiye’de inovasyonun dış ticaret üzerine herhangi bir etkisini tespit edememişlerdir. Araştırmada inovasyon göstergesinde AR-GE yoğunluğunun alınması dış ticarete de sadece ihracat yoğunluğunun alınması sonucunda araştırma sonuçlarımızla farklılık gösterdiği düşünülmektedir. Bu çalışmada inovasyonun sadece ürün bazlı bakılması, dış ticarete de dahilde işleme rejiminin dikkate alınması sonuçlar arası farkın oluşmasında normal olarak görülmektedir.

Rekabet gücü ve ürün inovasyonu arasında da anlamlı bir bağlantı tespit edilmiştir (h3). Bu sonuçlar araştırmada kurulan üç hipotezinde desteklendiğini ve kabul edildiğini göstermektedir. Verhees ve Meulenber (2004), Liu ve Jiang (2016), Kuncoro ve Suriani (2018), Fatonah ve Haryanto (2022)

araştırmalarında rekabet gücü ile ürün inovasyonu arasında ilişki tespit etmişlerdir. Araştırma sonuçları çalışma sonuçlarını destekleyici niteliktedir.

Ayrıca araştırmada kullandığımız rekabet gücü ölçeği alt boyutlardan meydana gelmektedir. Bu alt boyutlar yenilikçilik, kalite, hizmetler, esneklik, maliyet ve fiyat olarak sınıflandırılmıştır. Dahilde işleme rejiminin ve ürün inovasyonun her bir alt boyut ile ilişkisi de incelenmiştir. Dahilde işleme rejiminin rekabet gücü alt boyutlarıyla incelenen ilişkisinde kalite, maliyet ve fiyat, esneklik alt boyutuyla ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir. Rekabet gücü ölçeğinin alt boyutlarından esneklik, maliyet ve fiyat, kalite, yenilikçilik alt boyutlarıyla ürün inovasyonu arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Rekabet gücü alt boyutlarından yenilik ve hizmet alt boyutuyla dahilde işleme rejimi arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Regresyon sonuçlarında ise dâhilde işleme rejiminin rekabet gücü ölçeği yenilik ve hizmet alt boyutları üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olmadığını göstermiştir. Ancak dâhilde işleme rejiminin, rekabet gücü ölçeği ölçek puanı ve alt boyutlarından kalite, maliyet ve esneklik alt boyutları üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermiştir. Rekabet gücü alt boyutlarından hizmetler alt boyutunun ise ürün inovasyonu ile bir ilişkisi bulunmamıştır.

Araştırmada firmaların ihracat tecrübelerinin dahilde işleme rejimi kullanımıyla, rekabet gücüyle ve ürün inovasyonu olan ilişkiler incelendiğinde ise herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Uzun yıllar ihracat gerçekleştiren işletme ile yeni ihracata başlayan bir firmanın arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilecek olan teşvik ve geliştirme politikalarında her işletme aynı değerlendirilmelidir. Henüz ihracata başlamamış işletmelerin yeni ihracat süreçlerine entegre edilmesi için çaba gösterilmeli dahilde işleme rejimi uygulamaları anlatılmalı ve rekabet gücü ve inovasyon süreçlerine katkı sunması hedeflenmelidir.

Firmanın faaliyette bulunduğu sektöre göre veriler incelendiğinde ise, sektörler arası dahilde işleme rejimi ile ürün inovasyonu arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, rekabet gücü ölçeğinde sektörler arası anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Dahilde işleme rejimin sektörler arasında farklılık gösterdiği Çökerdenoğlu (2023) araştırmasında da tespit edilmiştir.

Sonuç olarak dahilde işleme rejimi uygulamalarının devletin belirlemiş olduğu rekabet gücü ve ürün çeşitliliğinin artmasına yönelik amaca hizmet ettiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda dahilde işleme rejimi uygulamalarının devamlılığı ihracat odaklı büyüme stratejisi için oldukça önemlidir. Fakat çalışmada da tespit ettiğimiz sektörler arası farklılık göstermesi hususuna özen gösterilmelidir. Sektörler arası dahilde işleme rejimi uygulamalarında farklılıklar gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu alanda çalışacak araştırmacılar sektörler arası farklılıkları ortaya koyarak yeni bir politika önerebilir. Ayrıca bu araştırma kapsamında

sadece ürün inovasyonuna bakılmıştır diğer araştırmacılar farklı inovasyon türleri ve değişkenlerle dahilde işleme rejiminin etkilerini inceleyebilirler.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacı makaledeki tüm katkının kendine ait olduğunu bildirmiştir. Araştırmacı herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir. Bu çalışma için Tarsus Üniversitesi Etik Kurulu'nun 26/09/2024 tarihli toplantısında 2024/106 nolu kararıyla etik kurul onayı alınmıştır.

Researcher declared that all contributions to the article were his own. Researcher have not declared any conflict of interest. For this study, ethics committee approval was obtained from the Ethics Committee of Tarsus University, based on Decision No. 2024/106 taken at the committee meeting dated 26 September 2024.

KAYNAKÇA

- Abdelfattah, F., Salah, M., Dahleez, K., Darwazeh, R., & Al Halbusi, H. (2024). The future of competitive advantage in Oman: Integrating green product innovation, AI, and intellectual capital in business strategies. *International Journal of Innovation Studies*, 8(2), 154-171.
- Ağazade, S., & Karakaya, A. (2022). Avrupa ülkelerinde inovasyon ve dış ticaret arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 40(3), 472-493.
- Aslan, Y., & Aygün, M. (2019). İnovasyonun firma performansı üzerine etkisi: BİST'te imalat sektöründe faaliyet gösteren firmalar üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(6), 91-109.
- Bıyıkçı, C. (2010). Bir teşvik rejimi olarak dahilde işleme rejiminin ülke ihracatı ve ülke kalkınması üzerindeki etkileri: gelişimsel ve ekonomi-politik bir analiz. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Canitez, M., (2017). *Uygulamalı gümrük mevzuatı* (2. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Cebeci, A. K., & Yılmaz, M. (2013). Dahilde işleme rejimi ve Türk dış ticareti üzerine etkilerinin analizi (1996-2011). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2).
- Çetin, T., Duran, C., Çolak, M., & Behdioğlu, S. (2024). Pazar rekabeti bağlamında yöneticilerin inovasyon anlayışının toplam kalite yönetimi uygulamalarıyla ürün inovasyonu arasındaki ilişki. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 550-5.
- Çökerdenoğlu, M. (2023). Dahilde işleme rejimi 'nin Türkiye ihracatı üzerine etkisi: imalat sanayi ihracatı üzerine bir uygulama. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Eken İnan, S., Ü., (2019) İhracata yönelik üretim yapan işletmelerde uygulanan pazarlama stratejilerinin rekabet gücüne etkisi: Konya ilinde bir araştırma. (Yayımlanmamış doktora tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Esen, S., Ayas, İ., & İdan, B. (2019). Dahilde işleme rejiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *İşletme Bilimi Dergisi*, 7(2), 331-355.
- Esen, S., Şimdi, H., & Kocabaş, V. (2016). Dahilde işleme rejiminin firmaların finansal performansına etkisi: dokuma giyim ve deri sektörü örneği. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 393-409.
- Fatonah, S., & Haryanto, A. J. U. S. C. M. (2022). Exploring market orientation, product innovation and competitive advantage to enhance the performance of SMEs under uncertain evens. *Uncertain Supply Chain Management*, 10(1), 161-168.
- Gençosmanoğlu, Ö. T. (2016). Dahilde işleme rejiminin Türkiye'de dış ticaret, istihdam ve rekabet gücüne etkileri. *Business & Economics Research Journal*, 7(2).
- Gümrük Kanunu (1999). Resmî Gazete, 4458 Sayılı 27/10/1999 Tarihli. (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: felsefe-yöntem-analiz* (5. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güven, M., E. (2020), İşletmelerin inovatif performanslarının ihracat performansına etkisi: bir alan çalışması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Herman, H. (2018). The influence of market orientation and product innovation on the competitive advantage and its implication toward Small and Medium Enterprises (UKM) performance. *International Journal of Science and Engineering Invention*, 4(8), 8-21.
- İnamoğlu, Y. (2020). Dahilde işleme rejiminin Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 1-18.
- Kam-Sing Wong, S. (2012). The influence of green product competitiveness on the success of green product innovation: Empirical evidence from the Chinese electrical and electronics industry. *European Journal of Innovation Management*, 15(4), 468-490.
- Köklü, N., Büyüköztürk, Ş., & Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2007). *Sosyal bilimler için istatistik*. Pegem A Yayıncılık.
- Kuncoro, W., & Suriani, W. O. (2018). Achieving sustainable competitive advantage through product innovation and market driving. *Asia Pacific Management Review*, 23(3), 186-192.
- Küçükçolak, G., & Cura, F. (2022). Dahilde işleme rejimi uygulamalarının ihracat performansına etkisi: Konya ilinde bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, (90), 205-224.
- Liu, L., & Jiang, Z. (2016). Influence of technological innovation capabilities on product competitiveness. *Industrial Management & Data Systems*, 116(5), 883-902.

- Özdamar, K. (2002). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özdemir, M. (2020). Türkiye’de dahilde işleme rejiminin dış ticarete etkileri ve demir çelik sektörü üzerine bir değerlendirme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Qiu, L., Jie, X., Wang, Y., & Zhao, M. (2020). Green product innovation, green dynamic capability, and competitive advantage: Evidence from Chinese manufacturing enterprises. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(1), 146-165.
- Sayudin, S., Nurjanah, A., & Yusup, A. (2023). Innovation strategy and product development to increase company competitiveness in digital era. *Eduvest-Journal of Universal Studies*, 3(5), 996-973.
- Şen, A., & Pehlivan, C. (2021). İnovasyon göstergelerinin dış ticaret üzerindeki etkisinin ekonometrik analizi: BRICS-T ülkeleri için bir araştırma. *Journal of Management and Economics Research*, 19(4), 382-403.
- Takım, A., & Ersungur, Ş. M. (2010). Dahilde işleme rejimi: ihracat ve ithalat üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 289-305.
- Tekin, Ü. E. (2017). Dâhilde işleme rejimi’nin ihracat ve ithalat üzerine etkileri (1996-2016). *International Journal of Academic Value Studies*, 3(16), 192-206.
- Tekin, Ü. E. (2018). Ekonomik etkili gümrük rejimleri’nin Türkiye’deki kullanımı ve dış ticaret dengesine etkileri. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(19), 555-565.
- Triebswetter, U., & Wackerbauer, J. (2008). Integrated environmental product innovation in the region of Munich and its impact on company competitiveness. *Journal of Cleaner Production*, 16(14), 1484-1493.
- Urul, A. A. & Kaya, G. A. (2024). Dâhilde işleme rejiminin Türkiye ekonomisine olan etkileri ve demir çelik sektörü üzerine bir araştırma. *International Social Sciences Studies Journal*, 10(3), 369-383.
- Verhees, F. J., & Meulenbergh, M. T. (2004). Market orientation, innovativeness, product innovation, and performance in small firms. *Journal of Small Business Management*, 42(2), 134-154.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.